

OMA MAAKO MANSIKKA – OPPIMATERIAALIA MEILLE JA MUILLE

Pirkko Muikku-Werner,
Joensuun yliopisto

Eija Aalto & Hannele Dufva
Jyväskylän yliopisto

STRAWBERRIES AND BLUEBERRIES – TEACHING MATERIAL FOR CULTURAL AWARENESS

In this paper, we discuss the theoretical and practical points of cultural teaching, and introduce a cultural awareness material for the teaching of Finnish as a foreign language. The material aims at sensitizing the learners to the peculiarities of Finnish culture, but also, to cultural differences in general. A Finnish proverb likens one's own culture to a tasty strawberry while the foreign ones are seen as blueberries – less sweet. The learners are encouraged to find the delights of new cultural and linguistic tastes, and the power of talk and discussion in this acquisition is emphasized. The variable character of any given culture is stressed. Therefore, the notion of a cultural grammar of good manners or proper behaviours is avoided. Spontaneous discussion about cultural issues is encouraged and negotiation of cultural values is given special attention.

KANSAINVÄLISTYVÄ SUOMI

Eräaseen maahan lähteviä opastetaan seuraavalla tavalla: “Kyseistä maata ei tule nimittää pieneksi maaksi eikä missään suhteessa kohdella pienenä maana. Yleensäkin kaikkea ylimielisyyteen viittaavaa liikaviisautta on varottava. Arvonimien käytössä on oltava tarkkana.” (Ks. esim. Commer 1987.) Kyseinen maa on – ihmeellistä mutta totta – Suomi. Tämä on yksi näkökulma Suomeen ja suomalaisuuteen. Onko tämä peili- vai harhakuva, on kysymys, jonka kukin voi esittää itselleen.

Kuvastimeen katsomiseen on syynsä. Suomen nykytodellisuutta on luonnehdittu mm. kulttuurimurroksen kaudeksi. Toisaalta halutaan entistä kiinteämmiin kuulua yhdentyvään Eurooppaan, toisaalta kannetaan huolta kansallisen ja kielellisen identiteettimme ominaislaadusta ja sen säilyttämisen edellytyksistä.

Kansainvälistymistä on tutkailtu ennen kaikkea sen asettamien vaatimusten näkökulmasta: suomalaisten kielitaitoa olisi parannettava ja heidän kykyään toimia kulttuurienvälisissä vuorovaikutustilanteissa olisi kehitettävä.

Helposti unohdetaan kansainvälistymisen toinen ulottuvuus: maassamme on paljon ulkomaalaisia, jotka ovat tulleet tänne jäädäkseen. He ovat osa entistä useampien arkea. Moni suomalainen peruskoulun opettaja joutuu päivittäin tekemisiin eri kulttuureista tulevien viestintäongelmien kanssa. Syksyn 1990 tilastojen mukaan peruskouluissa ja lukioissa oli 4 655 ulkomailta muuttanutta oppilasta, ja määrä tuskin vähenee lähivuosina (Martin 1991). Tutkimuksen kannalta keskeinen ongelma on se, miten mahdollisimman nopeasti voitaisiin oppia kieltämme, omaksua monille vaikeuksia tuottava erikoinen taivutusysteemimme, ja mitkä ovat oppimisprosessin universaalit ja kielikohtaiset piirteet. Sen lisäksi on erittäin tärkeää ottaa huomioon myös kielenkäyttöön ja kulttuurienväliseen viestintään liittyvät seikat, koska Suomeen tulevat ulkomaalaiset joutuvat aivan eri tavoin sopeutumaan suomalaiseen yhteisöön kuin suomen kieltä maailmalla "huvikseen" opiskelevat.

KULTTUURIN ULOTTUVUUDET

Kulttuurista puhuttaessa ensimmäiseksi ajateltaneen korkeakulttuuria: taidetta ja tiedettä saavutuksineen. Kulttuuriksi on kuitenkin luokitettavissa myös paljon muuta, ja sitä voidaan lähestyä muullakin tavoin kuin pelkästään sen ilmenemismuotoja tarkastellen. On mahdollista pyrkiä tavoittamaan kulttuuri mielen sisältönä. Yhteisön jäsenellä on käsityksensä siitä, miten kaikki toimii ja miten asioita pitäisi tehdä, ja hänellä on sekä kulttuuriin että sitä tuottaviin ja tukeviin instituutioihin kohdistuvia asenteita.

Kulttuuria ja sen elementtejä analysoitaessa on otettavissa huomioon ainakin neljä aspektia (Huizinga – van Kalsbeek 1990). Yksi niistä on **käyttäytyminen**, kaikki yhteisöön vakiintuneet tavat, tottumukset eli etiketti: esim. "Mitä viedään tuliaisiksi?" tai "Auttaako mies naiselle takin päälle?". Tähän alueeseen liittyy kiinteästi **sosiaalinen säännöstö**. Se, mikä on milloinkin mah-

dollista, suotavaa ja toivottavaa, ei ole universaali vakio: esim. hammastikun julkinen käyttäminen on sopimatonta monissa kulttuureissa muttei Suomessa. Olennaista on myös se, miten kulttuuri **kognitiivisesti** järjestyy ihmisten mielissä: esim. miten havaitsemme asioita, etäisyyksiä, ajankulua yms. tai miten ratkaisemme henkisiä tehtäviä, luokitamme ilmiöitä jne. Vähäarvoisia eivät ole myöskään yhteisössä käytetyt **symbolit**, miten niihin suhtaudutaan ja millaiset kokemukset ja merkitykset ovat siirtyneet esim. metaforiin ja vertauksiin. Joissakin maissa haikara tuo lapsen, toisissa se vie kuolleen lapsen. Haikara-kortin lähettäminenäkään ei siis ole vaaratonta. Symboliset arvot voivat olla hyvin vahvoja: Suomen lippu ei saa koskettaa maahan, sauna on pyhä paikka, hautajaiset ovat vakavia tilaisuuksia jne. Näitä tärkeitä ulottuvuuksia ei voida sivuuttaa mietittäessä kulttuurin ja kielenopetuksen välistä suhdetta.

SUOMI KOHDEKULTTUURINA

Useat projektit ovatkin pohtineet kulttuuriaineksen osuutta kielenopetuksessa ja kansainvälisyyskasvatuksen merkitystä peruskoulussa sekä pyrkineet edistämään kulttuurikysymysten käsittelyä oppimateriaaleissa. Ajan haasteisiin on yrittänyt vastata myös työryhmämme (Aalto & Dufva & Muikku-Werner 1992) laatimalla sekä koulujen kansainvälisyyskasvatuksen että suomi toisena/vieraana kielenä -opetuksen tarpeisiin oppimateriaalin, jossa keskitytään kulttuurienväliseen viestintään ja sen vaikeuksiin. Lähdemme liikkeelle suomen kielestä ja suomalaisesta kulttuurista, mutta uskomme havaintojemme soveltuvan muutettavat muuttaen minkä tahansa kielen ja kulttuurin opetuksen perusteeksi.

Ensin on periaatteessa ratkaistava, mitä ja kenen kulttuuria haluamme oppijan näkevän ja omaksuvan ja missä määrin. Haluammeko toisen kulttuurin edustajan kohtaavan Suomen pyhäpuvussaan: puhtaat järvet, koskemattoman luonnon, rehelliset ja suoraselkäiset suomalaiset? Kelpuutamme mukaan myös arkipukuisen Suomi-neidon, jonka hameen helmoissa pyörivät rötösherrat, rähmällään olijat ja työttömien joukot? Molemmat kuvat ovat stereotyyppisiä, mutta kuinka paljon muualta tulijan asenteisiin vaikuttaa se, kumpaan neitoon

hän tutustuu? Mielestämme pitkällä aikavälillä kulttuurisen tietoisuuden lisääminen on mahdollista vain silloin, jos pystyy suhtautumaan omaan tai vieraaseen kulttuuriin ymmärtäväisesti, sitä liiemmästi kaunistelematta.

Tyypillinen esimerkki ulkomaalaisten ihmettelynäiheistä on suomalaisten väitetty hiljaisuus: me olemme hiljaisia niin hississä kuin bussissakin emmekä anna riittävästi palautetta keskustelukumppanillemme (ks. esim. Lehtonen – Sajavaara 1985; Lehtonen 1991). Tätäkin ilmiötä on syytä eritellä tarkasti. Onko hiljaisuus vihamielistä vai neutraalia, onko hiljaisuus samanlaista ruuhkabussissa kuin kirkossa, onko se ujoutta vai luotaantyöntävyyttä? Analyysin jälkeen ilmiö ei enää ole epämääräinen kokemus, vaan se on tulkittavissa tilanneyhteyksissään, mikä edesauttaa hiljaisuuden erilaisten funktioiden järjellisyuden ymmärtämistä.

Kaikissa kulttuureissa on negatiivisia seikkoja, ja kaikilla lienee myös muista käytettyjä kielteisiä nimityksiä. Suomalaisten – sen enempiä kuin muidenkaan – ennakkoluulot ulkomaalaisia kohtaan eivät kuitenkaan ole lakaistavissa maton alle, sillä täällä asuva törmää kielteisiin asenteisiin päivittäisissä kontakteissaan. Negatiivisista asioista puhuminen ei tarkoita niiden olemassaolon hyväksymistä vaan voi pikemminkin tarjota mahdollisuuden näkökulman vaihdokseen. Useimmilla mailla on hölmöläisensä ja laihialaisensa sekä itseä tyhmemmät naapurikansat. Ilmiön universaalius saattaa auttaa suhteellistamaan kielteiset reaktiot, osan arvioista voi ohittaa olankohautuksella.

Osittain juuri autostereotyypin paikkailu tai yleensäkin kaikkinaisten stereotyyppien olemassaolo johti ratkaisuun, jonka mukaan emme ole niinkään pitäneet tarpeellisena kaikkien Suomen kulttuurin alueiden kartoitusta vaan mielestämme olennaista on ollut keskittyä juuri kulttuurienvälistä viestintää potentiaalisesti vaikeuttaviin seikkoihin, kuten suhtautumiseen kulttuurieroista johtuvaan erilaiseen käytökseen "omituisena". Onhan väitetty, että kulttuurin alueella tehdyt kömmähdykset leimaavat puhujan usein negatiivisesti. Ulkomaalaisen oikeudenmukaisen arvioinnin mahdollistumiseksi on ensinnäkin muistettava, ettei natiivikaan kielenpuhija ole täydellinen. Lisäksi tämäntapai-

nen kielteinen leimautuminen on turhaa, sillä ainakin joitakin helposti opittavia asioita voidaan harjoitella.

OPPIMATERIAALIN SYNTY

Emme ole halunneet laatia suomalaisen kulttuurin käyttäytymisopasta vaan luoda edellytykset analysoida ihmetyttämään jääneitä kokemuksia, mielikuvia ja tulkintoja eri tilanteista ja ihmisten käyttäytymisestä. Olemme toivoneet voivamme auttaa sellaisten tiedostusstrategioiden kehittämisessä, joiden avulla päästäisiin ilmiöiden taakse, pintaa syvemmälle.

Kulttuurimateriaalin laadinnassa on otettavissa huomioon kolme yleistä periaatetta. Ensinnäkin kansalliset ja kielelliset kulttuurit koostuvat osakulttuureista ja ovat suurempien kulttuuristen kokonaisuuksien osia. Siten todellisuudessa ei ole olemassa yhtenäistä homogeenista suomalaisuutta (Schröder 1991). Vain stereotyypeissä elää sisukas vähäpuheinen suomalainen, mutta elävässä elämässä tapaamme runsaasti laiskanpulleita suupalittejakin. Vaihtelun taustalla ovat vaikutteet idästä ja lännestä, kristinuskosta, eurooppalaisuudesta, pohjoismaalaisuudesta. Tänä päivänä variaatiota syntyy paikallisella tasolla (savolaiset, karjalaiset), asumisympäristön mukaan (stadilaiset, landelaiset), ikä- ja ammattiryhmittäin (kalkkikset, insinöörit) tai sukupuolen ja yhteiskunnallisen aseman mukaan (karjut ja kinkut, alaiset ja työnantajat). Myös näillä eri ryhmillä on oma tyypillinen edustajansa, jonka kaltaisia on kuitenkin vain murto-osa tai jota ei ehkä ole olemassakaan.

Jotta oppijalle tarjottaisiin realistinen kuva suomalaisuuden koko kirjosta, vaihtelua voidaan kuvata ja siitä voidaan keskustella esimerkein. Esim. paikallinen variaatio (esim. 1) voi olla yksi kiinnostuksen kohteista tai vastaavasti rooleihin liittyvä kielenkäyttö (esim. 2):

Esim. 1. Mitä murteita sinun kielessäsi on? Mistä murreseikoista vitsaillaan?

Suomi: Maharotoonta on kahta kaliupäätä tukasta yhtehen situa.
Ei toi vielä oikee laiska ol, ko syärä viel viittii.

Esim. 2. Katsokaa oheisia kuvia ja repliikkejä. Kenen suuhun mikin repliikki sopii? Kenen suuhun jokin repliikki ei missään tapauksessa sovi? Keskustelkaa tyylieroista.

- a) – Saanen esitellä: herra Autio, rouva Järvinen.
 – Kai sä tiität, tää on mun systeri Hesasta.
 – Niin, tunnetteko te muuten toisenne? Tässä on Pekka Metsälä, yliopistomme tutkija. Ja tässä on Tiina Tiirikainen, joka on englanninopettaja Kouvolasta.
- b) – Kärsiskös puhutella?
 – Oisko sulla hetki aikaa? Mulla ois vähän asiaa.
 – Anteeksi, saanko häiritä? Minulla olisi pieni ongelma.
- c) – Moikka. Miten menee?
 – Päivää. Miten olette voinut?
 – Hei. Mitäs kuuluu?

Toiseksi uuteen kulttuuriin tutustuminen on mielekästä, jos tutustuttamisen tavoitteeksi ei hahmotu kielteisenä pidetty sopeuttaminen vaan nimenomaan toisistaan poikkeavien mahdollisuuksien ihmettely. Itse asiassa yksi kansainvälistymisen kiinnostavimpia ulottuvuuksia on kurkistus tuntemattomaan. Vieraan kulttuurin observointi rinnan introspektion kanssa on rikastuttava kokemus kelle tahansa. Tärkeää ei ole vain opettaa maahamme tulijalle, miten suomalaiset kussakin tilanteessa käyttäytyvät, vaan osoittaa vertailuin, miten toiset omassa kulttuurissaan toteuttavat saman asian ja miten monet erilaiset ratkaisut ovat käyttökelpoisia. Lisäksi lähes kaikista ilmiöistä on löydettävissä jotakin yhteistä. Jokin osa meistä on aina välttämättä samanlainen kuin toisesta kulttuurista tulevilla.

Vertailua voidaan harjoitella monin tavoin:

Esim. 3. Piirrä ympyrä. Jaa tuo ympyrä osiin siten, että sijoitat siihen näkemyksesi mukaan keskivertosuomalaisen elämänarvoja. Minkäkokoisia viipaleita ovat suomalaisen elämässä

– kulttuuriharrastukset	– ulkoilu	– (penkki)urheilu
– itsensä kehittäminen	– uskonto	– syöminen
– juominen	– perhe-elämä	– työelämä?

Millainen olisi oman kansasi "arvopiirakka"?

Esim. 4. Olet joutunut autiolle saarelle suomalaisen kanssa. Mitä luulet hänen tekvän ensimmäiseksi? Mitä itse teet?

Kolmantena olennaisena näkökulmana on tottua ja totuttaa huomaamaan niitä yhteisöjen sisään rakennettuja arvoasetelmia, joita on löydettävissä koko maailmasta. Jokin kulttuurinen muoto on selvästi prestiisiasemassa, toinen taas on leimautunut, tavalla tai toisella vähemmän arvostettu. Suomessahan tilanne on sikäli kiinnostava, että nyky-Suomen ruotsinkielinen vähemmistö edustaa monessa suhteessa prestiisikulttuuria historiallisen taustansa vuoksi, kun taas saamelaiset vasta viime vuosina ovat ryhtyneet puolustamaan oikeuksiaan. Paitsi omasta kulttuurista parempina pidettyjä tapoja tai ihmisiä (esim. 5) löytyy myös muualta. Amerikkalaisuus on ollut Suomessa tietyn väestönosan ihanteena (esim. 6), toiset taas etsivät malleja gallialaisesta kulttuurista.

Esim. 5. Pankkaa seuraavat ammatit arvojärjestykseen, tärkein tai arvostettavin ensin. Keskustelkaa ratkaisujenne perusteista ja mielipide-eroista!

– sairaanhoitaja	– lentoemäntä	– mekaanikko
– kampaaja/parturi	– tarjoilija	– myyjä
– lääkäri	– sihteeri	– taiteilija
– puutarhuri	– kirvesmies	– asianajaja
– tutkija	– maanviljelijä	– liikemies/nainen
– presidentti	– siivooja	– opettaja

Esim. 6. Suomenkielisessä tuotemaailmassa on erittäin paljon vieraskielisiä nimiä. Kumpi alla olevista on käytössä oleva nimitys?

a. olut:	Light Beer – Mainiot maltaat
b. vaatteet:	Marimekko – Dollydress
c. kosmetiikka:	Kuutar – Lumene
d. vauvanvaipat:	Liberio – Napero
e. miesten kosmetiikka:	Tabac – Jukolan Jussi
f. mikrotietokoneet:	Mikro-Mikko – Charlie the Computer

Myös sankarit ja julkkikset kertovat paljon kulloinkin voimassa olevista ihanteista. Historia todistaa, että ajalla on vaikutus asenteisiin: ei kieli eikä kulttuurikaan ole staattisia vaan alati muuttuvia systeemikonaisuuksia.

KIELEN JA KULTTUURIN OPPIMINEN

Yhä useampi suomalainen kohtaa päivittäin mahdollisesti englantia osaamattoman vierasmaalaisen, joten suomen kielen opetus on välttämätöntä, jotta vuorovaikutus mahdollistuisi. Edellä esitetyn perusteella lienee selviö, että uskomme kulttuurintuntemuksen olevan vierasta kieltä opetettaessa yksi relevantimmista osa-alueista.

Miksi kulttuurin opetus sitten on niin tärkeää? Eräiden tutkimusten mukaan (ks. esim. Huizinga – van Kalsbeek 1990) on havaittu, että suhtautumisessa vieraaseen kulttuuriin voidaan erottaa neljä eri vaihetta, joissa kussakin asenteet kielenoppimiseen ovat erilaisia. Ensimmäisessä vaiheessa eletään kuin kuherruskuukautta. Tämä vaihe sijoittuu heti maahan saapumisen jälkeen, jolloin ollaan erittäin halukkaita oppimaan kaikkea uutta. Toisessa vaiheessa saattaa uutta yhteisöä kohtaan syntyä kielteisiä tuntemuksia, jopa vihamielisyyttä tai kulttuurishokki. Oman ja vieraan kulttuurin poikkeamista toisistaan pidetään kiusallisena. Kolmannessa vaiheessa palataan lähelle alkutilannetta, ikään kuin toivutaan (*initial recovery*) vaikeuksista. Oma kulttuuri arvioidaan kuitenkin selvästi vierasta paremmaksi. Neljännessä vaiheessa tilanne tarkistetaan (*adjustment*). Vieraskin kulttuuri hyväksytään, eikä enää välttämättä tarvita paremmuus–huonomuus–dikotomiaa.

Jotta päästäisiin negatiivisten mielialojen ja oman ja vieraan kulttuurin hedelmättömän vastakkainasettelun yli, tarvitaan apua. Vertailua olisi opittava käyttämään myönteisesti ja hedelmällisesti hyödyksi. Esim. käsitteiden samankaltaisuus ja tunnettuus (nainen, mies, uida, syödä) tuovat maailmaan toisaalta miellyttävää tuttuutta, mutta niiden uutuus ja erilaisuus (määmi, pusta, puukengät) toisaalta rikasta monivivahteisuutta. Ongelmallisimpia ovat lomittuvat käsitteet, joissa leikkauspinta on pieni, sillä tällöin ihmiset liittävät ilmiöön ehkä täysin erilaisia emotiivisia sisältöjä. Esim. vanhuutta, aurinkoa ja perhettä arvostetaan kulttuureittain hyvin eri tavoin. Nimenomaan abstraktisanat on hajotettava piirteisiin, jotta toisaalta löydettäisiin merkityksistä kaikille yhtei-

nen ydin (aurinko -> energia) ja toisaalta ymmärrettäisiin positiivisen tai negatiivisen latauksen tausta (aurinko -> kesä ja lämpö; aurinko -> kuivuus ja kuumuus).

Oleennaista on toisen näkökannan oivaltaminen, vaikkei sitä välttämättä hyväksyisikään. Voi esimerkiksi ymmärtää muslimin mies-nainen-näkökulman silti ottamatta sitä omaksi ohjenuorakseen. Ulkomaalainen voi suhtautua suopean huvittuneesti suomalaisten miesten tapaan kerääntyä juhlissa talon kellariin naukkailemaan naisten silmien ulottumattomissa, jos hän tuntee tapojemme taustoja, mutta silti kieltäytyä tämänkaltaisesta ilonpidosta. Emme näekään puhdasta objektiivisuutta tavoiteltavana tai edes realistisena päämääränä. Tärkeämpää kuin objektiivisuus on tiedostaa ja tunnistaa oma subjektiivisuutensa, silti kieltämättä arvoarvostelmiaan. On hyvä nähdä itsensä oman kulttuuriyhteisön jäsenenä, joka on sosiaalistunut tietyllä tavalla mutta joka voi silti myöntää muidenkin mahdollisuuksien olemassaolon.

Kulttuurikasvatus olisi aloitettava nollassaoltilta rinnan varsinaisen kielenopetuksen kanssa. Erittelyn ja kulttuurisen tiedostamisen tarve koskee yhtä lailla opettajaa kuin kielenoppijaakin. Useilla suomi vieraana kielenä -opettajilla on yhteinen kokemus siitä, ettei oppijoiden mielestä opettaja ole niin kuin muut suomalaiset. Onkin syytä kysyä, mikä on opettajan käsitys omasta kulttuuristaan. Arvottaako opettaja tiedostamattaan esim. suomalaisten käyttäytymisen tylyksi tai peräti brutaaliksi ja pyrkii sitten kompensoimaan oppijoiden mahdollisia negatiivisia kokemuksia luomalla edes yhden myönteisen suomalaisen. Tällainen korjaus on tietysti epärealistinen, sillä "ei yksi pääsky kesää tee".

Sen sijaan pedagogisena lähtökohtana voisi olla ajatus, että ensinnäkin kulttuuritietoisuuden lisääminen auttaa **opettajaa** tunnistamaan väärinkäsitykset ja yhteentörmäykset opetustilanteissa sekä ymmärtämään kulttuurin vaikutuksen oppimistyyliihin: esim. jonkun ulkomaalaisen saattaa olla vaikea myöntää naisopettajalle olleensa väärässä, oppiminen "leikkimällä" ei joissakin kulttuureissa ole aikuisen miehen arvolle sopivaa tai opettajan on oltava auktoriteetti. Toiseksi omasta kulttuuristaan puhuessaan **oppilas** voi siirtyä tasavertaisen

asiantuntijan rooliin. Häntä ei pyritä suomalaistamaan vaan hänen toivotaan erottavan saman- ja erilaisuuden hyödyt ja haitat sekä löytävän oman ratkaisunsa siihen, miten niiden kanssa voidaan elää. Opettaja ja oppijat ovat eräänlaisessa neuvottelusuhteessa: he tuovat neuvotteluun oman kulttuuritaustansa ja välittävät omaa kulttuuritietoaan ja vertaavat sitä toisten tietoon. Neuvotellessa he pyrkivät pääsemään yhteisymmärrykseen ja tajuamaan toistensa näkökulmat. Kaikkien erilaisuuden sietokyky kasvaa.

Opettajalla tulee olla vapaat kädet noudattaa didaktisia mieltymyksiään. Siksi emme ole antaneet ohjeita siitä, miten tehtävät olisi toteutettava tai millaisina kokonaisuuksina. Olemme pitäneet tärkeänä tarjota tehtäviä, jotka innoittavat esimerkiksi roolipeleihin, lingvistiseen analyysiin tai kieltenvälisiin analyyseihin. Ennen kaikkea tavoitteena on kulttuuripiirteistä puhumisen kautta luoda tiedostamisen aktiivinen kyky, ei kuitenkaan "drillata" kulttuurisesti kompetenteja marionetteja. Kulttuurista puhuminen on samalla jonkinlainen kielikyly: keskustelutaidot ja sanasto kertyvät myötäilmiönä.

Oppimistapahtuman tulisi olla oppilas- ja prosessikeskeinen. Kulttuurista tiedostamista tarvitaan aina uudelleen ja uudelleen, sillä kukaan ei voi jakaa tietoa, joka ei vaatisi jatkuvaa uusintamista. Koska oppija on oman kulttuurinsa asiantuntija, hän on itse vastuussa tekemisistään ja sanomisistaan, hänen on oltava interaktiossa muiden kanssa, neuvoteltava, soviteltava, otettava muut huomioon, aivan kuten elämässä oppituntien ulkopuolellakin. Hänen tuotostaan ei arvioida oikein-väärin-asteikolla, vaan tavoitteena on yhteisymmärryksen ja suvaitsevaisuuden vaikean taidon vähittäinen kehittäminen. Kulttuuritietoa ei jaeta ylhäältäpäin, vaan kulttuurinopetuksessa pyritään luomaan edellytyksiä luontevalle interaktiolle, jossa opettajalla ja oppijalla on sama maailman moninaisuutta ihmettelevän ja ihailevan rooli.

LÄHTEET

- Aalto, E. – H. Dufva – P. Muikku-Werner 1992. *Suomea ja suomalaisuutta*. Käsikirjoite.
- Commer, H. 1987. *Knigge International: Umgeschriebene Gesetze und richtige Umgangsformen im Ausland*. Köln.
- Huizinga, M. – A. van Kalsbeek 1990. *Wooden shoes and old age. The role of culture in teaching a second language*. AILAn maailmankongressissa Halkidikissa pidetty esitelmä.
- Lehtonen, J. 1991. The Role of National Stereotypes in Intercultural Communication. Teoksessa: E. Slembek (toim.) *Culture and Communication*. Frankfurt am Main: Verlag für Interkulturelle Kommunikation.
- Lehtonen, J. – K. Sajavaara 1985. The Silent Finn. Teoksessa: D. Tannen & M. Saville-Troike (toim.) *Perspectives on Silence*. Norwood, N.J.: Ablex.
- Martin, M. 1991. Suomi kohdekielenä ja tutkimuskohteena. Teoksessa: M. Grönholm & P. Muikku-Werner (toim.) *Finlance*. Vol. IX. Jyväskylä: Language Centre for Finnish Universities, University of Jyväskylä.
- Schröder, H. 1991. How to avoid ethnocentrity and stereotypes in analyzing another culture. Teoksessa: K. Sajavaara & D. Marsh & T. Keto (toim.) *Communication and Discourse across Cultures and Languages*. AFinLA:n vuosikirja 1991. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AFinLA) julkaisuja.